

เรื่องเล่า...ริมเขื่อน

เรื่องเล่า...ริมเขื่อน

เจ้าของ

กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

811 ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี

เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

www.rid.go.th และ www.kromchol.com

พิมพ์ครั้งที่ 1

เดือนสิงหาคม 2551

จำนวน

50,000 เล่ม

ดำเนินการผลิต

ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่

สำนักงานเลขาธิการกรม

โทรศัพท์ 0-2241-0965 โทรสาร 0-2243-6926

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging In Publication Data

กรมชลประทาน.

เรื่องเล่า...ริมเขื่อน_ _ กรุงเทพฯ :

กรม, 2551.

16 หน้า.

1. นครนายก_ _ ภูมิประเทศและการท่องเที่ยว.

2. เขื่อนขุนด่านปราการชล_ _ นครนายก.I. ชื่อเรื่อง.

915.9321

ไปเที่ยวเขื่อน...นะครับ

เช้าตรู่วันหยุดสุดสัปดาห์ “ธรา” ลูกชายจอมซน รบเร้าให้พ่อแม่ลุกขึ้นจากเตียงนอน เพื่อให้พาไปเที่ยวเขื่อนขุนด่านปราการชล จังหวัดนครนายก เพราะธราได้เห็นจากทีวีเมื่อวันก่อนว่า **เขื่อนขุนด่านปราการชล** เป็น **เขื่อนคอนกรีตบดอัดที่ยาวที่สุดในโลก** จึงอยากไปเห็นกับตา

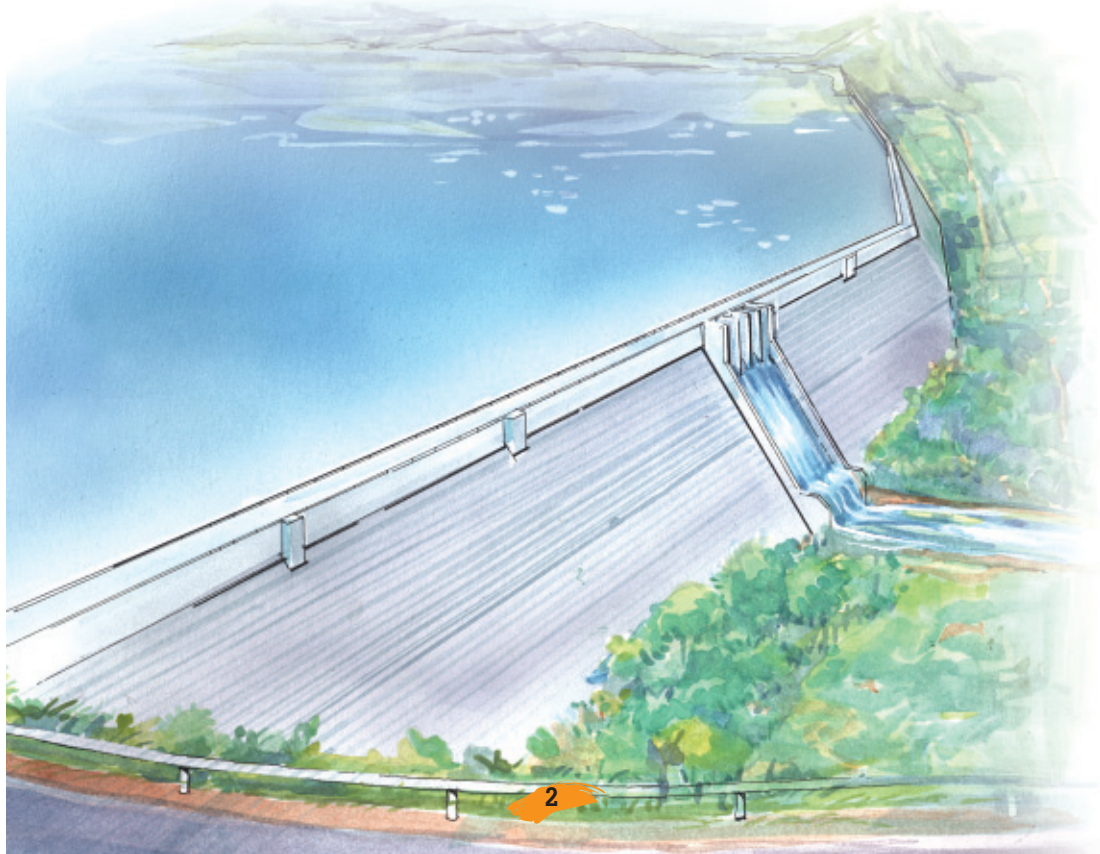

แล้วก็ถึง...

เขื่อนขุนด่านปราการชล

ทั้งครอบครัวใช้เวลาเพียง 2 ชั่วโมงกว่า ๆ จากกรุงเทพฯ ก็เดินทางมาถึงเขื่อนขุนด่านปราการชล จ.นครนายก ที่เมื่อได้เห็น ทั้งธรรา และพ่อแม่ ก็ต้องตะลึงในความสูงใหญ่ของตัวเขื่อนที่ทอดตัวยาวขวางระหว่างภูเขา

ธรรา รีบวิ่งออกจากรถตรงขึ้นไปยังสันเขื่อน หมุนตัวไปรอบ ๆ เพื่อมองดู ทิวทัศน์ทุกด้าน ทั้งที่เป็นผืนน้ำกว้างใหญ่ของอ่างเก็บน้ำ ภูเขาที่โอบล้อมรอบตัว และไกลออกไปยังเห็นตัวเมืองนครนายกที่เต็มไปด้วยบ้านเรือน

เย็นรับลมที่โชยพลิวมาพอให้เย็นสบาย และชื่นชมภาพที่สวยงามตระการตา
ที่อยู่ตรงหน้าได้พักใหญ่ เด็กชายมองเห็นเจ้าหน้าที่ชลประทานที่อยู่ประจำ
เขื่อนขุนด่านปราการชลเดินผ่านมาพอดี ธาราไม่รอช้า ปรี๊ดเข้าไปหาเจ้าหน้าที่
หน้าตาใจดีคนนั้นทันที เพื่อสอบถามเรื่องที่ยากรู้

“สวัสดีครับ ผมชื่อ ธารา วันนี้พ่อกับแม่พาผมมาเที่ยวที่เขื่อนขุนด่านฯ ครับ”
ธารายกมือไหว้แนะนำตัวเอง

“สวัสดีครับ ผมชื่อ นที เป็นเจ้าหน้าที่ชลประทานประจำเขื่อนขุนด่านฯ
ยินดีต้อนรับครับ” นายช่างชลประทานตอบด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม

“ว้าว!!! เขื่อนนี้ใหญ่มากเลยนะครับ” ธาว์ร้องอุทาน

“ครับ เพราะเขื่อนต้องเก็บกักน้ำไว้ให้ได้มาก ๆ จะได้มีน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง และช่วยเก็บน้ำในหน้าฝนไว้ ไม่ให้ไหลลงมาท่วมบ้านเรือน เรือกสวนไร่นาไงครับ”
เจ้าหน้าที่ตอบอย่างยิ้มแย้ม

“แล้วตรงนั้น ทำไมมีน้ำไหลออกมาครับ” ธาว์ชี้ลงไปตรงที่เห็นมีน้ำไหลออกมา แล้วเด็กชายก็ได้รับคำตอบข้อข้องใจนี้ว่า

“เขาเรียกว่า **ทางระบายน้ำล้น หรือ Spillway** ครับ มีประโยชน์สำหรับควบคุมระดับน้ำในอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนให้อยู่ในระดับที่ปลอดภัย ด้วยการ

ระบายน้ำส่วนเกินออกมายังทำน้ำ ป้องกันไม่ให้น้ำล้นตัวเขื่อนยิ่งไงละครับ”

เด็กชายมองไปรอบ ๆ แล้วชี้ไปที่ฝื่อน้ำข้างหน้า ถามขึ้นว่า “แล้วถ้าฝนตกหนัก ๆ น้ำจะล้นเขื่อนมั้ยครับ”

เจ้าหน้าที่ชลประทานผู้สุดแสนใจดี ยิ้มน้อย ๆ ก่อนตอบว่า “ไม่ล้นหรอกครับ เพราะกรมชลประทาน มีวิธีการที่จะจัดการกับน้ำอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นช่วงหน้าฝนที่มีน้ำมาก ๆ หรือช่วงหน้าแล้งที่ฝนไม่ตก กรมชลประทานของเรา ก็ต้องบริหารจัดการให้มีน้ำในจำนวนที่เหมาะสม เพียงพอครับ แถมเรายังมีระบบเฝ้าระวังเตือนภัย และพยากรณ์สถานการณ์น้ำล่วงหน้าด้วยนะ หากหนูหรือคุณพ่อคุณแม่ รวมทั้งประชาชนทั่วไปสงสัยก็สามารถสอบถามสถานการณ์น้ำได้ที่สายด่วนกรมชลประทาน โทร. 1460 ได้ตลอดเลยครับ”

นานาสารพัน...เขื่อน

“แล้วเขื่อนมีกี่ประเภทครับ คุณอา” ธารา
พยักหน้ากับคำตอบที่ได้รับแล้วถามต่อทันที

คุณอาเจ้าหน้าที่ชลประทานก็ลงตอบเด็กชาย
ที่แหงนหน้ารอคำตอบอย่างใจจดใจจ่อว่า “ก็มี
เขื่อนเก็บกักน้ำกับเขื่อนทดน้ำครับ แต่ถ้าแบ่งตาม
ประเภทของวัสดุก่อสร้าง ก็จะมีเขื่อนหิน เขื่อนดิน
เขื่อนคอนกรีต แล้วก็เขื่อนคอนกรีตบดอัด
อย่างที่เขื่อนขุนด่านปราการชล ซึ่งเป็นเทคโนโลยี
การก่อสร้างที่ทันสมัยที่สุดตอนนี้เลยครับ”

คุณพ่อถามขึ้นบ้างว่า “แล้วเขื่อนเก็บกักน้ำกับเขื่อนทดน้ำ ต่างกันยังไงครับ”

“ถ้าเป็น**เขื่อนเก็บกักน้ำ** จะสร้างปิดกั้นช่องเขา ด้านหลังของเขื่อนก็จะ
มีลักษณะเป็นอ่างฯ ไว้สำหรับเก็บน้ำ เวลาที่มีน้ำไหลลงมามาก ๆ แล้วก็ส่งน้ำจาก
อ่างฯ ไปตามคลองชลประทาน หรือชลประทานระบบท่อ ไปช่วยเหลือพื้นที่
เพาะปลูกตอนหน้าแล้ง การที่อ่างเก็บกักน้ำไว้ยังจะเป็นการช่วยบรรเทาอุทกภัย
อีกด้วย อย่างเขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนลำปาว
เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล เขื่อนแม่กวงอุดมธารา
เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เขื่อนแควน้อย แล้วก็
เขื่อนขุนด่านปราการชลนี่ จะเป็นเขื่อนเก็บกักน้ำ
เหมือนกัน

แต่ถ้าเป็น**เขื่อนทดน้ำ** ก็จะทำหน้าที่ทดน้ำที่ไหลมา
ในลำน้ำให้มีระดับสูงขึ้น จากนั้นก็จะส่งน้ำเข้าคลอง
ชลประทานหรือเรียกว่าคลองส่งน้ำก็ได้ ไปให้พื้นที่
เพาะปลูก ตัวอย่างของเขื่อนทดน้ำ ก็เช่น เขื่อนพระรามหก
ซึ่งเป็นเขื่อนที่สร้างอย่างถูกต้องตามหลักวิศวกรรม
เขื่อนแรกของประเทศไทย เขื่อนเจ้าพระยาที่เพิ่งฉลอง
ครบ 50 ปีไปเมื่อ พ.ศ. 2550 แล้วก็เขื่อนบางปะกง
เขื่อนนเรศวร เขื่อนแม่กลอง พวกนี้จะเป็นเขื่อน
ทดน้ำครับ”

สร้าง “เขื่อน” อย่างไร ยากไหมครับ?

ธารามองไปรอบ ๆ ตัวอีกครั้ง ก่อนถามขึ้นว่า “แล้วเขื่อนนี้
สร้างยากไหมครับ ทำยังไง?”

เจ้าหน้าที่ชลประทานยิ้มแล้วตอบอย่างใจเย็นว่า “อาอธิบายง่าย ๆ ก็แล้วกันนะ
ครับ ก่อนสร้างเขื่อน กรมชลประทานจะต้องทำการสำรวจหลายด้านก่อนครับ
เช่น มีการสำรวจทางอุทกวิทยา หรือพูดง่าย ๆ ว่า เราจะสังเกตปริมาณ
และการเปลี่ยนแปลงของน้ำในลุ่มน้ำนั้นเสียก่อน แล้วก็ใช้ข้อมูลเหล่านั้น
มาคำนวณสำหรับการก่อสร้างว่า ตัวเขื่อน รวมทั้งอ่างเก็บน้ำ จะต้องมีความ
เท่าไร กว้าง ยาว สูง เท่าไหร่ บานประตูระบายน้ำ คลองส่งน้ำ จะต้องมีความ
เท่าไร ถึงจะสามารถเก็บกักน้ำและก็ปล่อยน้ำออกไปได้ตามความต้องการอย่าง
เหมาะสม

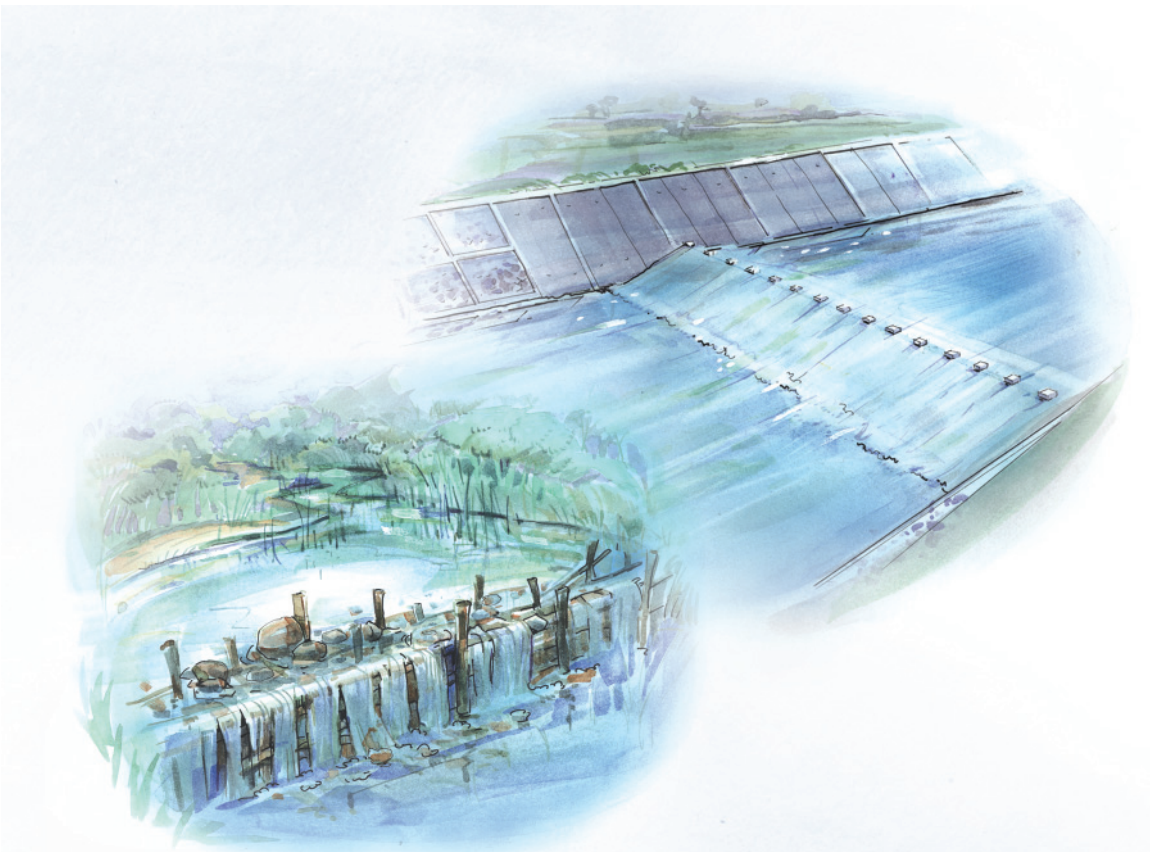

แล้วยังต้องทำการสำรวจด้านอื่น ๆ เช่น ด้านธรณีวิทยา ต้องศึกษาผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม สอบถามความเห็นของประชาชนก่อนด้วยครับ

แล้วที่นี่ก็จะออกแบบ พอถึงเวลาลงมือก่อสร้าง ถ้าเป็นการสร้าง**เขื่อนเก็บกักน้ำ**
นะครับ กรมชลประทานก็จะเลือกพื้นที่ตรงที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดในการก่อสร้าง
เช่น สร้างเขื่อนกั้นบริเวณที่เป็นช่องเขาแคบ แล้วพื้นที่หลังเขื่อนก็จะกลายเป็น
อ่างเก็บน้ำไป

ส่วนการสร้าง**เขื่อนทดน้ำ** ก็จะเลือกพื้นที่ตรงที่เป็นส่วนโค้งของแม่น้ำ
พอสร้างตัวเขื่อนเสร็จ ก็จะปิดกั้นตรงโค้งลำน้ำเดิม แล้วตัดทางน้ำใหม่ให้ไหล
ตัดตรงผ่านเขื่อน เพื่อให้เขื่อนทดและยกระดับน้ำแล้วส่งน้ำเข้าคลองชลประทาน
ไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพาะปลูกต่อไปครับ”

คุณพ่อถามว่า “แล้ว**เขื่อน**ทน้ำกับ**ฝาย** แตกต่างกันยังไงครับ”

“**ฝาย** เป็นอาคารทน้ำประเภทหนึ่งครับ แต่มีขนาดเล็กกว่าเขื่อนทน้ำ ฝายมีอยู่หลายประเภทตามวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง เช่น ฝายชั่วคราว หรือ ฝายชาวบ้าน จะสร้างจากกิ่งไม้ หรือไม้กระดาน ซึ่งมีประสิทธิภาพในการทน้ำได้ไม่เกิน 2 เมตร ส่วนฝายค่อนข้างถาวรที่ทำจากเสาไม้ จะมีอายุการใช้งานนานหน่อย ต่างจากฝายถาวรที่กรมชลประทานสร้าง ซึ่งทำจากคอนกรีต หินก่อ หรือฝายยาง ที่ได้มีการคำนวณออกแบบถูกต้องตามหลักวิชาการ ก็จะมีคามมั่นคงต่อแรงดันของน้ำและต้านทานอิทธิพลการกัดทำลายของน้ำได้สูงครับ

ประโยชน์ของฝาย จะว่าไปแล้วก็เหมือนกับอาคารชลประทานอื่น ๆ คือ ทน้ำส่งเข้าพื้นที่เพาะปลูก และเป็นตัวชะลอน้ำในฤดูน้ำหลากนั้นแหละครับ”

ทำอย่างไรให้มีน้ำใช้ตลอด

หนูน้อยช่างสงสัย ถามต่ออีกว่า “แล้วคุณอาทำอย่างไรครับ พวกเราถึงมีน้ำใช้ไม่ขาดเลย”

“หน่วยงานของอา ที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องน้ำ เรียกว่า **กรมชลประทาน** นะครับ อาก็เป็นเจ้าหน้าที่ชลประทานคนหนึ่ง ชาวชลประทานมีกระจายอยู่ทั่วประเทศเลยครับ แล้วพวกเราก็จะช่วยกันบริหารจัดการน้ำชลประทานโดยได้รับความร่วมมือจากประชาชน”

เจ้าหน้าที่ชลประทานหนุ่มหล่อใจดี อธิบายต่อด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม

“กรมชลประทาน จะบริหารจัดการน้ำให้ได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ ก่อนที่เราจะจัดการน้ำได้ ก็ต้องรู้ปริมาณน้ำต้นทุนในอ่างเก็บน้ำเขื่อนต่าง ๆ เสียก่อน

ว่ามีอยู่เท่าไร แล้วคำนวณปริมาณน้ำที่จะส่งเข้าสู่คลองชลประทานสายใหญ่คลองซอย โดยมีโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเป็นผู้ดูแลบริหารการเปิด-ปิดประตูน้ำ แจกจ่ายน้ำเข้าสู่แปลงเพาะปลูกของเกษตรกร ภายใต้ข้อตกลงร่วมกันของเกษตรกรที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน แล้วมาประชุมทำความเข้าใจตกลงร่วมกันในการเปิด-ปิดประตูน้ำ”

“กรมชลประทาน ก็ไม่ได้มีหน้าที่สร้างเขื่อนอย่างเดียวสิครับ” ธาราถามขึ้นทันที

“กรมชลประทานมีหน้าที่หลายอย่างครับ อย่างเช่น การพัฒนาแหล่งน้ำตามศักยภาพของกลุ่มน้ำ ก็คือการสร้างเขื่อนตามความเหมาะสมของกลุ่มน้ำ แล้วก็บริหารจัดการน้ำก็คือการดูแลเรื่องส่งน้ำจากแหล่งเก็บน้ำส่งให้ถึงผู้ใช้น้ำทุกประเภทมีน้ำใช้อย่าง **ทั่วถึง เป็นธรรม** และยังช่วยป้องกันและบรรเทาภัยจากน้ำ ทั้งน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเสียครับ”

“งานเยอะขนาดนี้ กรมชลประทานดูแลไหวหรือครับ”

“คนชลประทานอย่างที่แอบอกไว้แล้ว มีทั่วประเทศนะครับ มีสำนักชลประทานอยู่ 17 สำนัก แล้วยังมีโครงการชลประทานจังหวัดและโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาอยู่ทุกจังหวัดทั่วประเทศ คอยดูแลเรื่องการก่อสร้างการจัดสรรน้ำและบำรุงรักษาครับ”

คุณแม่พลอยให้กำลังใจเจ้าหน้าที่ชลประทานด้วยว่า “เหนื่อยหน่อยนะคะ ต้องคอยดูแลบริหารจัดการน้ำตลอดเวลา”

“ไม่เหนื่อยหรอกครับ เพราะเดี๋ยวนี้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็น **กลุ่มผู้ใช้น้ำ** แล้วก็ร่วมมือกันบริหารจัดการน้ำกันเองภายในกลุ่ม ตกลงแบ่งปันน้ำกัน เพราะทุกคนรู้ว่าทรัพยากรน้ำมีจำกัด ต้องใช้อย่างรู้คุณค่า”

จัดรูปที่ดินด้วยหรือครับนี่

“แล้วกรมชลประทาน ยังต้องจัดรูป
ที่ดินให้กับเกษตรกรอีกด้วยใช่ไหม
ครับ” คุณพ่อถาม ทำให้ธารา
ต้องถามขึ้นว่า “แล้วการจัดรูปที่ดิน คือ
อะไรครับ”

“อาจจะอธิบายให้เข้าใจง่าย ๆ ก็แล้วกันนะครับว่า
การจัดรูปที่ดิน ก็คือการทำพื้นที่เพาะปลูกเดิม
ของเกษตรกรแต่ละแปลง จากที่มีขนาดและระดับ
สูงต่ำไม่เท่ากัน ให้เสมอเป็นระนาบเดียวกัน เพื่อ
ให้สามารถนำจากระบบชลประทานเข้าไปหล่อเลี้ยงได้
ทั่วถึงมีประสิทธิภาพดีขึ้นครับ”

“อย่างงั้น นาแถว ๆ บ้านคุณปู่ก็น่าจัดรูปที่ดินด้วยสิครับ
จะได้ข้าวมากขึ้น” ธารานึกถึงนาข้าวของคุณปู่ขึ้นมาได้
“ครับ”

“แล้วคุณปู่จะบอกคุณอาได้อย่างไรครับ”

“คุณปู่ก็รวมกลุ่มเพื่อน ๆ แล้วไปบอกได้ที่สำนักงานจัดรูปที่ดินของจังหวัดที่
คุณปู่อยู่ ถ้าจังหวัดนั้นไม่มีสำนักงานจัดรูปที่ดิน ก็ไปแจ้งที่สำนักงานจัดรูปที่ดิน
จังหวัดใกล้เคียง หรือแจ้งมาที่สำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง กรมชลประทานได้โดยตรง
หรือจะบอกผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือ อบต.ก็ได้ครับ”

“เอ...ดีจัง ผมจะรีบไปบอกคุณปู่เลยครับ”

ขอบคุณจากใจครับ กรมชลประทาน

เป็นหน้าที่ของคุณแม่อีกแล้ว ในการให้กำลังใจกับกรมชลประทาน
“ต้องขอบคุณกรมชลประทานจริง ๆ ที่ทำให้วันนี้พวกเราใช้น้ำใช้อย่างอุดมสมบูรณ์”

เจ้าหน้าที่ชลประทานยิ้มด้วยความภาคภูมิใจ “นั่นคือเป้าหมายการทำงานของพวกเราทุกคนอยู่แล้วครับ กรมชลประทานต้องการเก็บกักน้ำให้ได้เพิ่มขึ้น เพิ่มพื้นที่ชลประทานให้ได้มากขึ้น แล้วก็ลดความสูญเสีย เนื่องจากภัยที่เกิดจากน้ำลง และที่สำคัญ คือ **เรามุ่งมั่นที่จะบริหารจัดการน้ำอย่างดีที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนครับ**”

ธाराและคุณพ่อคุณแม่พูดขึ้นพร้อม ๆ กันว่า “ขอบคุณครับ ขอบคุณค่ะ”

แล้วหลังจากเจ้าหน้าที่ชลประทานใจดีและเชิดชูด้านปราชญ์ชลกลับบ้านด้วยความอึ้งอึ้งใจ พร้อมกับคำสัญญาของคุณพ่อที่จะพาธाराไปเที่ยวเขื่อนอื่น ๆ อีกในวันหยุดคราวหน้า....

แล้วพบกันใหม่..
สวัสดีครับ

ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ กรมชลประทาน
811 ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
โทรศัพท์ 0-2241-0965 โทรสาร 0-2243-6926
www.rid.go.th และ www.kromchol.com